

Kerola, Maarit. 2006. **Koulukiusaaminen – ennaltaehkäisy, puuttuminen ja jälkiseuranta. Puopellon koulun toimintamalli.** Muokattu Turun Ammattikorkeakoulun moniammatillisen oppilashuoltotyön erikoistumisopinnojen opinnäytetyöstä.

1. Johdanto	2
2. Koulukiusaamisen vastaisen toimintamallin laatiminen Puopellon koulussa	3
3. Kiusaamisen määrittelyä	
4. Kiusaamisen vaikutukset	3
5. Väkivaltatilanteiden käsittely Puopellon koulussa – toimintamalli	6
6. Selvittämiskeskustelujen pohjaksi	10
6.1. Pikasin malli	10
6.2. Farstametodi	11
LÄHTEET	13

- LIITE 1. Turun kaupungin opetustoimen turvallisuussuunnitelma 2004–2008, luku 6. Ongelma ja kriisitilanteet sekä niiden ehkäiseminen
- LIITE 2. Malli kiusaamiskyselystä
- LIITE 3. Puopellon koulun seuraamusjärjestelmä
- LIITE 4. Puopellon koulun seuraamuslomake

1. Johdanto

Syksyllä 2003 voimaan tullut koululainsäädäntö velvoittaa koulutuksen järjestäjän *laatimaan opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanemaan suunnitelman ja valvomaan sen noudattamista ja toteutumista.* (Perusopetuslaki 29 §.)

Turun kaupungin opetustoimen toteuttama sekä suomenkielistä että ruotsinkielistä opetustoimea koskeva turvallisuussuunnitelma pitää sisällään ohjeistuksen ongelmista ja kriisitilanteista sekä niiden ehkäisemisestä. Yhtenä osa-alueena em. ohjeistuksessa käsitellään koulukiusaamista ja häirintää. (Liite 1.) Koulujen tehtävänä on rakentaa toimintamalli kiusaamistapauksissa omista lähtökohdistaan.

Puopellon koulun ”vastuuntuntoinen kouluyhteisö” – hankkeen tavoitteena on vaikuttaa oppilaan elämähallintataitojen kehittymiseen. Keskeisenä tavoitteena on koulussa työskentelevien oppilaiden ja aikuisten keskinäisen vuorovaikutuksen lisääntyminen ja toinen toisistaan välittäminen: oppilaat tuntevat itsensä hyväksytyiksi, saavat hyviä oppimistuloksia ja pääsevät jatko-opintoihin. Mottona hankkeelle on ”Meistä välitetään – Me välitämme, Minusta välitetään – Minä välitän.” Toiminnan osa-alueita ovat mm. oppilaan koulunkäynnin tukeminen, työtapojen, seuraamusjärjestelmän ja oppilashuollon kehittäminen, tukioppilas- ja oppilaskuntatoiminta, terveys-, tapa ja kansainvälisyyskasvatus. (Puopellon koulun opetussuunnitelman runko-osa 26.5.2004.) Yhtenä vastuuntuntoinen kouluyhteisö – hankkeen osa-alueista Puopellon koulussa on toteutettu seuraamusjärjestelmän uudistaminen. Seuraamusjärjestelmän kurinpitäjärjestelmä on porrasteinen järjestelmä, jossa seuraamuksen vaikuttavuus lisääntyy vaiheittain. Järjestelmän keskeiset elementit ovat osapuolten kohtaaminen, vuorovaikutus ja ongelman ratkaiseminen. Ongelman ratkaisuun pyritään ratkaisukeskeisellä työtavalla; ongelman tunnistamisen, rajaamisen ja keskustelun avulla. Toimintatavassa huomioidaan vähäiset voimavarat ja pyritään aktivoimaan kaikki ongelman osapuolet. Järjestelmän tueksi vahvistetaan ennaltaehkäisevää toimintaa. Toiminnan tavoitteena on oppilaan itsetunnon, itsearviointin, vuorovaikutuksen ja ongelmaratkaisutaitojen kehittäminen sekä inhimillisten arvojen ja toisen huomioonottamisen edistäminen. (Niemi 2004.)

Väkivaltatilanteiden käsittely Puopellon koulussa – toimintamallin tarkoituksena on antaa selkeät toimintaohjeet sekä kiusaamistapahtumien (henkinen väkivalta) että pahoinpitelyjen (fyysinen

väkivalta) selvittämiseksi ja jälkiseurannaksi. Toimintamalli on osa Puropellon koulun seuraamusjärjestelmää. Toimintamallin lisäksi Puropellon koulun ”kiusaamiskansio” sisältää teoriatietoa koulukiusaamisesta ja materiaalia selvittämiskeskusteluiden pohjaksi, materiaalia opettajille käytettäväksi oppituntien aikana, ideoita tukioppilastoiminnan yhdistämiseksi koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn sekä malleja kiusaamiskyselyistä.

2. Koulukiusaamisen vastaisen toimintamallin laatiminen Puropellon koulussa

Salmivallin (1998, 48–50) mukaan tärkeintä toimintamallin kehittämisessä on se, että malli on koulussa tapahtuneen kehittämisprosessin tulos. Toimintamallin ei tule olla ulkoapäin annettu ohje, jossa on valmiiksi määriteltynä, miten kiusaamistapauksissa tulee menetellä. Kiusaamisen vastaisen toimintamallin tulee lisäksi olla riittävän konkreettinen, ja sen tulisi sisältää ohjeet sekä akuuttien, esille tulevien kiusaamistapausten varalle että kiusaamisen ennaltaehkäisylle.

Toimintamallissa olisi hyvä ottaa kantaa seuraaviin seikkoihin:

- 1) mitä toimintamallissa tarkoitetaan kiusaamisella; millaista toimintaa ohjeet koskevat
- 2) miten opettajan, muun henkilökunnan, vanhemman tai oppilaan tulee toimia saatuaan tietää kiusaamistapauksesta tai tullessaan itse kiusatuksi
- 3) miten tapausta aletaan selvittää
- 4) missä vaiheessa seuranta tapahtuu, ja miten se toteutetaan
- 5) miten toimitaan, mikäli seuranta osoittaa kiusaamisen jatkuvan edelleen
- 6) miten kiusaamistapausten ilmitulemistä koulussa edistetään; miten kiusaamisesta kertominen tehdään oppilaille helpommaksi.

3. Kiusaamisen määrittelyä

Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuu päivittäin monenlaisia yhteenottoja. Yhteen koulupäivään mahtuu monia erimielisyyksiä, joista kaikkia ei kuitenkaan luokitella koulukiusaamiseksi. Leikkimielinen kiusoittelu ja hännäminen ovat niin ikään eri asia kuin systemaattinen yhden oppilaan kiusaaminen. Koulun arjessa tapahtuvilla välienselvittelyillä on myös kehityksellinen tehtävä, joiden myötä lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tunnereaktioita

itsessään, hallitsemaan tunteitaan sekä selvittelemään ja sopimaan riitoja. (Salmivalli 2003, 14–15; Salmivalli 1998, 29.)

Arkikielessä koulukiusaamisella viitataan usein mitä erilaisimpiin koulun arjessa tapahtuviin konflikteihin. Koulukiusaaminen on kuitenkin aggressiivisen käyttäytymisen muoto, jolla on erilaiset syyt ja mekanismit kuin esimerkiksi yksittäisen oppilaan väkivaltaisen purkauksen tai uhkaavan käyttäytymisen taustalla. ”*Koulukiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan oppilaaseen toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä.*” Systemaattisuuden ja jatkuvuuden lisäksi kiusaamiselle on ominaista osapuolten tasa-arvottomuus; kiusaaja on jollakin tapaa kiusattua vahvempi. Voimasuhteiden ero voi perustua esimerkiksi ikään, fyysisiin ominaisuuksiin, asemaan ryhmässä tai tukijoukkoihin. Kiusaamisesta ei ole kyse silloin, kun keskenään tasaväkiset lapset selvittelevät välejänsä, ja riitelevät. Kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee voimasuhteinen epätasapaino; kiusattu on puolustuskyvytön hyökkääjäänsä nähden. ”*Koulukiusaamisen erottaa muusta aggressiivisesta käyttäytymisestä nimenomaan se, että osapuolten roolijako ja keskinäiset voimasuhteet ovat varsin selkeät.*” (Salmivalli 2003, 14–15; Salmivalli 1998, 30–31.) Höistad (2003, 79–80) määrittelee kiusaamisen toiminnaksi, jossa yksi tai useampi ihminen toistuvasti ja pidemmän ajan kuluessa kohdistaa tietoista ja aktiivista kielteistä käytöstä yhtä tai useampia kohtaan tai sulkee heidät pois joukostaan. Yksittäiset, vaikkakin epämiellyttävät tapahtumat, eivät vielä ole kiusaamista. Määriteltäessä jokin käyttäytyminen kiusaamiseksi täytyy käyttäytymisen olla systemaattista. Lisäksi aktiivisen pahantahtoisen toiminnan tai joukosta poissulkemisen on kohdistuttava tiettyyn ihmiseen tai ihmisiin ja sen on toistuttava usein, ja tietyn ajanjakson kuluessa.

Kiusaamisen muotoja ovat mm.:

- **Fyysisen koskemattomuuden loukkaaminen:** Lyöminen, potkiminen, töniminen, nipistely, kamppaaminen, esineillä heittäminen, hiuksista vetäminen jne.
- **Henkinen väkivalta:** Pilkkaminen, haukkuminen, matkiminen, naurunalaiseksi tekeminen, rahan kiristäminen jne.
- **Painostava vallankäyttö:** Uhkaaminen, kiristäminen, pelottelu, muista eristäminen, pakottaminen tekoihin, väärinneuvominen jne.
- **Haitanteko:** Tavaroiden piilottelu, yksin jättäminen, omaisuuden särkeminen tai hukkaaminen, peleistä ja leikeistä poisjättäminen (www.tukiasema.net.)

4. Kiusaamisen vaikutukset

Kiusatuksi joutumisesta tekee erityisen traumaattista uhrina olemisen pysyvyys sekä vertaisryhmästä torjutuksi tuleminen. Kiusaaminen jatkuu monien uhrien kohdalla kouluvuodesta toiseen. Lisäksi kiusaaminen ei ole muusta luokan sosiaalisesta elämästä irrallaan, vaan kiusaamiseen liittyy usein kokonaisvaltainen ”ihmisarvon” menetys vertaisryhmässä. Kiusattu lapsi on usein epäsuosittu oppilas sekä kiusaajansa että vähitellen koko ryhmän silmissä. Torjutuksi tulleen lapsen on hyvin vaikea päästä asemastaan eroon. Toimiipa lapsi jatkossa miten tahansa, hänen käytöksensä tulkitaan kielteiseksi ja esimerkiksi hänen epäonnistumisensa tulkitaan hänestä itsestä johtuvaksi. (Salmivalli 2003, 19.)

Kiusaamisen välittömiksi vaikutuksiksi on todettu mm. yleinen ahdistuneisuus, sosiaalinen ahdistuneisuus, huono itsetunto, kielteinen minäkuva, yksinäisyys, itsetuhoajatukset sekä masentuneisuus. Kiusaamisen pitkäkestoisista vaikutuksista on mainittu mm. uhrina olemisen yhteys huonoon itsetuntoon sekä ihmissuhdevaikeuksiin. (Salmivalli 2003, 22.)

Kiusaaminen on kehityksellinen riski sekä uhrille että kiusaajalle. Sekä kiusaajalla että uhrilla on usein huono itsetuottamus, he ovat usein masentuneita ja heillä on ajoittain itsetuhoisia ajatuksia. Uhrilla ja kiusaajalla on sosiaalisia vaikeuksia, ja ympäristö pitää heitä sosiaalisesti kyvyttöminä. Monilla on myös vaikeuksia solmia ja ylläpitää myönteisiä suhteita kavereihin. Huomionarvoista on, että suurin osa vankiloiden asukkaista on ollut koulussa joko kiusaajia tai uhreja. (Höistad 2003, 108.) Salmivallin (2003, 22) mukaan jo yksikin läheinen ystävyysuhde suojaa lasta kiusaamisen traumaattisilta vaikutuksilta. Jos lapsella on kiusaamisesta huolimatta ystävä, jonka parissa hän tuntee tulevaisuutta hyväksytyksi, ovat kiusaamisen vaikutukset vähäisemmät. Sekä uhrin että kiusaajan kannalta on erityisen tärkeää, että kiusaaminen lopetetaan. Kiusaamiseen puuttumisella viestitetään myös muille lapsille, että olemme vastuussa toinen toisistamme ja jokaisella on ihmisarvo, jota ei pidä kiusaamisella riistää.

5. Väkivaltatilanteiden käsittely Puropellon koulussa – toimintamalli

Puropellon koulun väkivaltatilanteiden käsittely – toimintamallin tavoitteena on turvallisen oppimisympäristön luominen. Toimintamalliin määritellyt toiminnan vaiheet antavat konkreettisen selonteon siitä, miten Puropellon koululla toimitaan kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja mahdollisten kiusaamistapausten selvittelyssä sekä jälkiseurannassa.

Toimintamallin lisäksi koulun tulisi luoda turvallinen ilmapiiri oppilaille, jotta he voisivat kertoa havaitsemistaan tai kokemistaan kiusaamistilanteista. Oppilaiden on voitava luottaa siihen, että kiusaaminen otetaan vakavasti ja siihen puututaan asiantuntevasti. Selkeän toimintastrategian avulla oppilaille ja vanhemmille välittyy tieto siitä, että koulu yhteisönä haluaa puuttua kiusaamiseen. Toimintastrategian laatiminen edellyttää riittävää tietoa kiusaamisprosessista ja kiusaamisen ehkäisemisestä. Tehokas tapa ehkäistä kiusaamista on pyrkimys vaikuttaa niihin oppilaisiin, jotka ovat suhteellisen puolueettomia. Yhteisesti sovitut säännöt, ääneen lausutut ja kirjoitetut periaatteet auttavat juuri näitä oppilaita muodostamaan itselleen kiusaamista vastustavan asenteen ja toimintatavat.

Puropellon koulun ennaltaehkäisevä toiminta:

- ◆ Kiusaamista käsitellään kaikkien luokkien kanssa vuosittain. (Materiaalina esim. Christina Salmivallin kalvosarja koulukiusaamisesta)
- ◆ Luokat laativat omat kiusaamisen vastaiset sääntönsä
- ◆ Kiusaamista kartoitetaan luokittain kerran lukuvuodessa ja aina tarvittaessa. (Liite 2.)
- ◆ Oppilashuoltoryhmässä pohditaan, miten kiusaamistapausten esiintuloa voitaisiin helpottaa. (esim. postilaatikko oppilaiden kirjeille)
- ◆ Toimintamallista tiedotetaan sekä koteja että oppilaita
- ◆ 7. luokkien ryhmäytymispäivät
- ◆ Tukioppilastoiminta

Väkivaltatilanteiden käsittely Puropellon koulussa

Toiminnan vaiheet

Ongelmatilanteen kartoitus

Toiminnan suunnittelu

Ongelman käsittely

Tiedottaminen

Arviointi ja Seuranta

Ohjauksen tavoite

Molempien osapuolien itsetunnon, itsearvioinnin, vuorovaikutuksen ja ongelmaratkaisutaitojen kehittäminen sekä inhimillisten arvojen ja toisen huomioonottamisen edistäminen.

Kiusaaminen (henkinen väkivalta)

Tavoitteena turvallisen oppimisympäristön luominen

Toiminnan vaiheet

Ongelmatilanteen kartoitus

Ilmoitus tai toteaminen

Tapahtumien kirjaaminen seuraamustiedotteeseen

- Ketä on kiusattu?
- Kuka tai ketkä ovat kiusanneet?
- Mitä on tapahtunut?

Toiminnan suunnittelu

Arvioi voidaanko tapahtunutta käsitellä koulussa vai tarvitaanko ulkopuolista apua ?

Ongelman käsittely

EI
Oppilashuoltotyöryhmän jäsen ottaa yhteyttä koulupoliisiin

KYLLÄ

Keskustelut sekä kiusatun että kiusaajan/kiusaajien kanssa. Apuna esim. Pikasin malli ym.

Kirjaa käsittely seuraamusten koontilomakkeeseen.

Sovittelu

- Tarkastele tapahtunutta oppilaan erilaisten roolien kautta
- Tuomitse kiusaajien toiminta
- Sovi seuraamuksista
- Sovi yhteinen uusi toimintatapa
- Sovi arviointipalaveri

Tiedottaminen

Tiedota huoltajia tapahtuneesta esim. seuraamustiedotteen avulla.

Kirjaa käsittely seuraamusten koontilomakkeeseen.

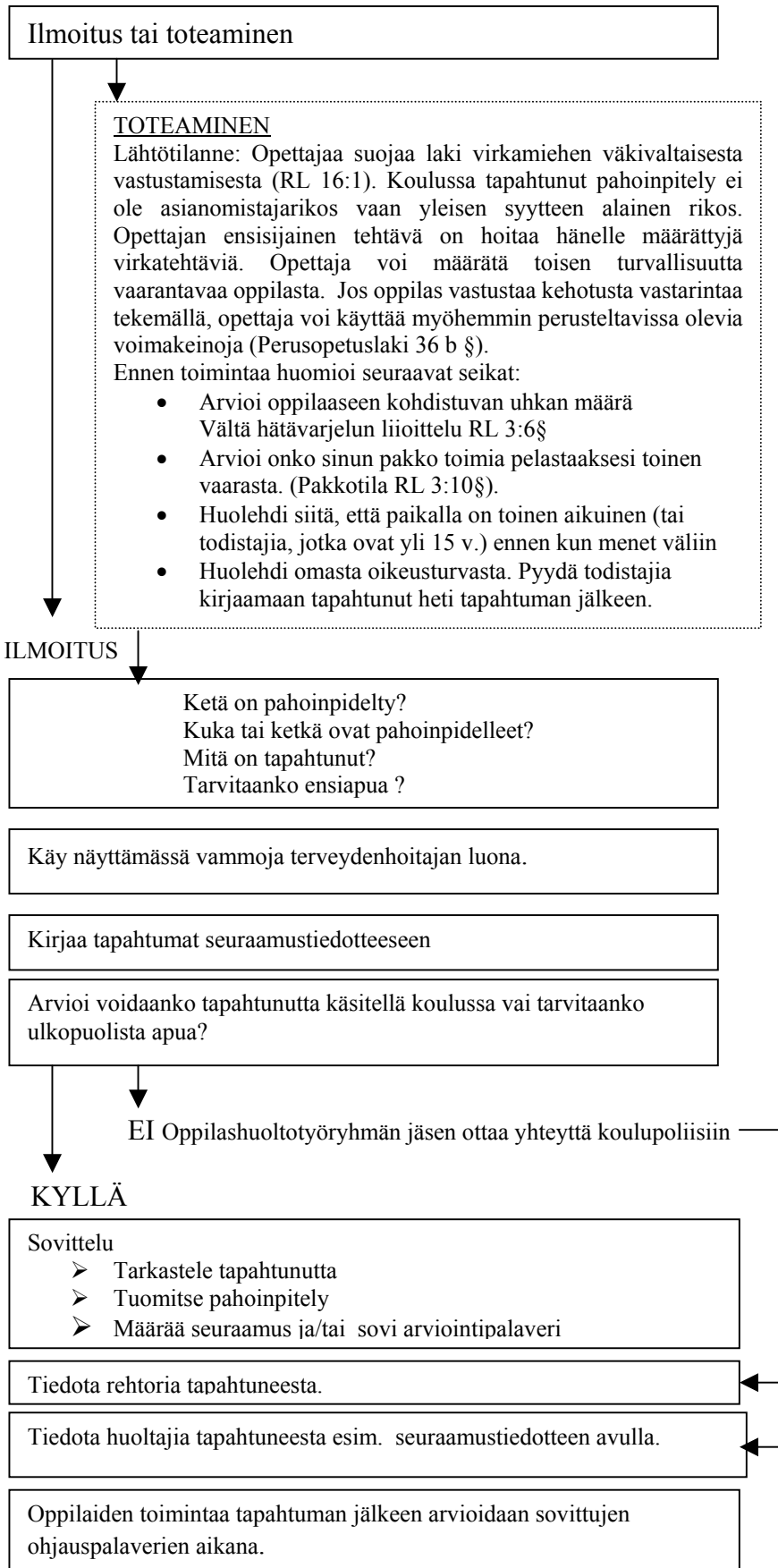
Arviointi/Seuranta

Oppilaiden toimintaa arvioidaan sovittujen ohjauspalaverien aikana, kirjataan seuraamusten koontilomakkeeseen

Ohjauksen tavoite: Molempien osapuolien itsetunnon, itsearvioinnin, vuorovaikutuksen ja ongelmaratkaisutaitojen kehittäminen sekä inhimillisten arvojen ja toisen huomioonottamisen edistäminen.

Pahoinpitely (fyysinen väkivalta)

Toiminnan vaiheet

6. Selvittämiskeskustelujen pohjaksi

Jokainen kiusaamistilanne on erilainen. Tärkeintä tilanteeseen puuttumisessa on, että aikuinen reagoi välittömästi havaittuun kiusaamiseen ja osoittaa, ettei sellaista toimintaa hyväksytä. Aineopettajajärjestelmässä saattaa olla vaikea huomata kiusaamisen toistumista, koska opettaja tapaa luokkaa vain lyhyen ajan kerrallaan. Kiusaamistilanteiden selvittämiseksi on kehitetty erilaisia tapoja ja keskustelumalleja. Toisinaan on paikallaan kerätä aluksi tietoa asiasta eri tahoilta ja toimia vasta sitten. Selvittämiskeskusteluissa voidaan malleina käyttää esimerkiksi Pikasin mallia tai Farstametodia.

6.1 Pikasin malli

Pikasin malli on yksilötason menetelmä sikäli, että se perustuu yksittäisten oppilaiden kanssa käytyihin keskusteluihin. Pikas kuitenkin näkee kiusaamisen nimenomaan ryhmäilmiönä, jossa oppilaat vuorovaikutuksellisesti vahvistavat toinen toistensa käyttäytymistä. Pikasin mallissa keskustelujen avulla pyritään vaikuttamaan kiusaajan lisäksi myös kiusaajan tukijoukkoihin. Pikasin mallissa on kaksi toisistaan poikkeavaa selvittämiskeskustelun mallia, ”*suggestiivisen käskyn menetelmä*” ja ”*yhteisen huolen menetelmä*”.

Pikasin suggestiivisen keskustelun menetelmä (SKM) soveltuu pienemmille oppilaille ja lievempiin kiusaamistapauksiin. Aikuisen ystävällinen auktoriteetti on kiistämätön. Kun kiusaajan syyllisyyden tunteet saadaan hereille, häneltä pyydetään ehdotuksia tilanteen korjaamiseksi. Aikuinen vahvistaa ja konkretisoi oppilaan ajatuksia, ja esittää omia ehdotuksiaan.

Keskustelu etenee seuraavaa mallia mukaillen

1) Asian esitleminen

Aikuinen esitlee tietoonsa tulleen kiusaamistapauksen kiistämättömänä tosiseikkana.

2) ”Näin ei ole hyvin”

Oppilas saa tilaisuuden selittää ja häntä kuunnellaan. Oppilasta ei yritetä pakottaa tunnustamaan vaan pyritään rauhallisesti osoittamaan, että kiusaaminen on väärin, eikä se voi enää jatkua.

3) ”Käännekohta”

Oppilaalta pyritään saamaan jonkinlainen ratkaisuehdotus. Oppilaan omia ehdotuksia vahvistetaan. Ellei oppilas itse keksi ratkaisuehdotuksia, aikuinen voi ehdottaa ratkaisua.

4) ”Seurantakeskustelusta sopiminen”

Kun ratkaisuehdotuksesta on sovittu, sovitaan seurantakeskustelusta. Seurantakeskustelusta tarkistetaan, onko yhteinen sopimus pitänyt.

Pikasin yhteisen huolen menetelmä (YHM) sopii vakavampiin tapauksiin ja isommille oppilaille; erityisesti silloin kun kiusaajien porukka on yhtenäinen ja kiinteä. Menetelmän avulla pyritään yhteiseen tunnekokemukseen, huoleen kiusatun tilanteesta, joka on selvästikin kestävä.

Keskustelu etenee seuraavaa mallia mukaillen:

1) Asian esittely

Aikuinen viestittää oppilaalle, että hän tietää kiusaamisesta ja haluaa kuulla oppilaan näkökulman. Vaikka oppilas kieltäisi osallisuutensa, pyydetään häntä kertomaan, mitä tietää asiasta. Tarkoituksena ei ole saada oppilasta tunnustamaan vaan pyritään yksimielisyyteen siitä, että ikäviä asioita on tapahtunut.

2) Yhteisen huolen toteaminen

Aikuinen ja oppilas pyrkivät yksimielisyyteen siitä, että kiusatulla on paha olla. Voidaan keskustella siitä, mitä kiusaaminen voi uhrille aiheuttaa ym.

3) Käännekohta

Kun yhteinen huoli tai ymmärrys kiusatun vaikeasta tilanteesta on saatu syntymään, aletaan miettiä ratkaisuja. Miten voitaisiin toimia, että tilanne muuttuisi?

4) Seurantakeskustelusta sopiminen

Kun ratkaisuehdotuksesta on sovittu, sovitaan seurantakeskustelusta. Seurantakeskustelussa tarkistetaan, onko yhteinen sopimus pitänyt.

6.3 Farstametodi

Ljungström kehitti Farstametodin Pikasin menetelmien pohjalta. Metodi on käytännönläheinen ja korostaa koulun vastuuta. Farstametodi soveltuu tilanteisiin, joissa valvontaa ei juuri ole sekä ympäristöihin, joissa kiusaamistapaukset eivät helposti tule julki. Selvittäminen aloitetaan perustamalla 2-5 hengen työryhmä, jonka jäsenet voivat olla opettajia, oppilashuoltohenkilökuntaa jne. Jokaista tapausta käsittelee kaksi työryhmän jäsentä. Kun tietoon tulee kiusaamistapaus, työryhmä päättää, miten edetään. Kiusattua haastatellaan aluksi ja kirjataan tiedot ylös. Sitten kiusaaja(t) kuulustellaan yksi kerrallaan ennalta ilmoittamatta saman oppitunnin aikana. Mallissa

korostetaan selvittämiskeskustelujen yllätyksellisyyttä. Oppilaiden ei tulisi olla etukäteen tietoisia asiasta, eikä heillä saa olla tilaisuutta valmistautua keskusteluun. Keskustelussa on neutraali, vakava sävy. Kiusaajan/kiusaajien vanhemmille ilmoitetaan selvittelystä ja kiusatun tukemisesta huolehditaan. Tarvittaessa ilmoitetaan rehtorille/ oppilashuoltoryhmälle. Kiusaajan vanhemmille tilanne voi olla psyykkinen sokki, joten rakentavaa keskustelua tarvitaan. Ljungströmin mukaan kiusaajan vanhemmille ilmoitetaan vasta ensimmäisen seurantakeskustelun jälkeen, kun asia on jo osittain käsitelty. Seuraava seurantakeskustelu käydään 1-2 viikon kuluttua. Jos tilanne on hallinnassa, työryhmä lopettaa työskentelynsä tähän; jos ei, sovitaan seuraava tapaaminen. Sovituista ajoista ei ole hyvä lipsua, jotta asioihin suhtauduttaisiin jatkossakin vakavasti.

LÄHTEET

Höistad, G. (2003). Irti kiusaamisen kierteestä. Opas kouluille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Niemi, P. (2004). Puropellon koulun seuraamusjärjestelmän kehittäminen. Saatavilla www-muodossa: >URL:<http://www.tkukoulu.fi/~pmniemi/kotisivu/opettajalle.html>< luettu 15.6.2006

Salmivalli, C. (1998). Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Salmivalli, C. (2003). Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti toimivia toimintamalleja. Juva: WS Bookwell Oy.

LIITE 1. Turun kaupungin opetustoimen turvallisuussuunnitelma 2004-2008

ONGELMA JA KRIISITILANTEET SEKÄ NIIDEN EHKÄISEMINEN

Koulukiusaaminen ja häirintä

Määritelmä: Koulukiusaamisesta on kysymys silloin, kun yksi ja sama oppilas joutuu toistuvasti ja systemaattisesti toisten tahallisen, negatiivisen toiminnan kohteeksi.

Kiusaamiseen liittyy yleensä voimasuhteiden epätasapaino; kiusattu oppilas on jollain tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden.

Kaikki koulussa tapahtuva aggressiivinen käyttäytyminen ei siis ole koulukiusaamista!

Mitä koulukiusaaminen on?

Sanallinen kiusaaminen: nimittelyä, haukkumista ja pilkkaamista

Fyysinen kiusaaminen: lyömistä, tönimistä ja potkimista

Epäsuora kiusaaminen: joku jätetään toistuvasti porukan ulkopuolelle, puhutaan hänestä pahaa selän takana ja yritetään saada toisetkin välttämään häntä ja suhtautumaan häneen kielteisesti.

Uusia kiusaamismuotoja ovat kännykkä ja nettikiusaaminen.

Tytöt ja pojat kiusaavat eri tavoin:

Pojat: suora aggressio kohdistetaan muutta mutkitta siihen henkilöön, jota halutaan vahingoittaa; fyysinen (lyöminen, potkiminen, töniminen), verbaalinen (nimittely, pilkanteko).

Tytöt: epäsuora aggressio kohdistetaan uhriin ”kiertoteitse”; sosiaalinen manipulointi - muut ryhmän jäsenet yritetään saada kääntymään kiusattua vastaan, takanapäin juoruilu, ryhmän ulkopuolelle jättäminen.

Systemaattisesti ja toistuvasti kiusatuksi joutuu ala-asteen oppilaista noin 10 % ja yläasteella 56%. (Kristiina Salmivalli: Koulukiusaaminen)

Useimmissa koululuokissa on siis ainakin yksi kiusattu oppilas -monissa luokissa heitä on enemmän. Kiusaaminen ei aina tule aikuisten tietoon: vain noin puolet kiusatuista kertoo asiasta jollekin.

Väriä luuloja koulukiusaamisesta:

- kiusaaminen on isojen koulujen tai suurkaupunkien ongelma
- kiusaaminen on viime vuosina lisääntynyt huomattavasti
- kiusaamista esiintyy luokissa, joissa on häiriintyneitä poikkeuksellisen aggressiivisia lapsia tai nuoria tai taitamaton opettaja joka ei välitä siitä mitä oppilaitten kesken tapahtuu.
- kiusaaja on sosiaalisesti taitamaton oppilas, joka ei kykene juuri muunlaiseen kuin aggressiiviseen kanssakäymiseen
- kiusattu oppilas yleensä provosoi itse kiusaamista tai on jollain lailla siihen syypää

Yleistä kiusaamiseen puuttumisesta

Kiusaamisen vastaisessa työssä ovat toimiviksi osoittautuneet mm. seuraavat yleiset periaatteet:

- keskittyminen ratkaisujen löytämiseen syyttelyn sijasta
- oppilaiden piilevien kiusaamisen vastaisten asenteiden rohkaiseminen ja auttaminen esiin
- puuttuminen monella eri tasolla
- yksilötaso
- luokan taso
- koko koulun taso
- vaikuttaminen koko ryhmään, kaikissa eri rooleissa toimiviin lapsiin

Kiusaamisen vastaisen työn vaiheet:

1. Ongelman tiedostaminen
2. Sitoutuminen
3. Selvitys / tutkimusvaihe
4. Interventiomenetelmän valinta
5. Intervention toteutus
6. Seuranta
7. Paluu alkuun, sillä kiusaamisen vastainen työ ei ole koskaan ohi!

Ennaltaehkäisy

1. Kunta luo riittävät resurssit työn tekemiselle ja työssä jaksamiselle. (esim. luokkakoot).
2. Tuetaan oppilaan vahvuuksia ja vahvistetaan itsetuntemusta.
3. Harjoitellaan ongelmatilanteiden ratkaisemista.
4. Oppilas tuntee koulun ja luokan säännöt.
5. Luokka ja koulunhenkeä vahvistava toiminta (esim. kummit, yms.).
6. Koulun koko henkilökunta toimii kasvattajana.

Asiaan kiinnitetään jatkuvasti huomiota ja pyritään ennaltaehkäisyyn. Koko koulun kiusaamiskyselyjä pidetään vuosittain ja tarpeen mukaan.

Mahdollinen toimintamalli kiusaamistapauksessa (kukin koulu tarkentaa mallia omista lähtökohdistaan):

1. Vaihe

Tilanne pyritään ratkaisemaan välittömästi. Jokainen aikuinen puuttuu kiusaamiseen. Opettaja keskustelee ja auttaa lapsia sopimaan asian.

- a) kiusaaja pyytää anteeksi
- b) kiusaaja lupaa, että kiusaaminen ei toistu
- c) yhdessä sovitaan, mitä tehdään, jos kiusaaminen toistuu (seuranta), oppilaita kannustetaan eri tavoin kantamaan vastuuta toisistaan.

2. Vaihe

Luokanopettaja /aineenopettaja selvittää tilannetta keskustelemalla sekä kiusaajan että kiusatun kanssa. Yhdessä sovitaan, mitä tehdään, jos kiusaaminen kuitenkin toistuu (seuranta).

3. Vaihe

Mikäli aikaisemmat toimenpiteet eivät aiheuta toivottua muutosta, asia siirretään kiusaamistyöryhmälle. Koulu muodostaa oman ryhmänsä resurssiensa mukaan. Se ja luokan opettaja yhdessä selvittävät asiaa kiusaajan ja kiusatun kanssa (seuranta).

4. Vaihe

Kiusaamisryhmä ja luokanopettaja tapaavat kiusatun ja kiusaajan vanhemmat (seuranta).

5. Vaihe

Törkeissä tapauksissa oppilashuoltoryhmä tekee lastensuojelu ja /tai rikosilmoituksen (seuranta).

Kiusaamistilanteiden jälkiseuranta on tärkeää ja sitä on joka tasolla.

LIITE 2. Kiusaamiskysely

Kiusaaminen on sitä, kun samalle oppilaalle aiheutetaan tahallaan ja toistuvasti pahaa mieltä. Kerran sattunut tönäisy tai ikävä sanailu ei ole vielä kiusaamista.

Vastaa oman näkemyksesi mukaan. Ympyröi oman mielipiteesi kirjain a, b tai c. OLETHAN REHELLINEN!

1. Nimitelläänkö sinua luokassasi tai välitunnilla haukkuma- tai lempinimillä, joista et itse pidä?

- a) nimitellään usein
- b) nimitellään joskus
- c) ei nimitellä

2. Oletko itse nimitellyt luokkatoveriasi haukkumanimillä?

- a) olen usein
- b) olen joskus
- c) en nimittle toisia

3. Jätätkö viittaamatta, koska pelkät toisten nauravan ehkä väärälle vastauksellesi?

- a) jätän usein
- b) jätän joskus
- c) en jätä

4. Miten usein joudut olemaan välitunnilla yksin, vaikka haluaisit olla toisten kanssa?

- a) joka päivä
- b) joitakin kertoja viikossa
- c) en juuri koskaan

5. Kiusataanko sinua?

- a) ei kiusata
- b) kiusataan joskus
- c) kiusataan usein

6. Kiusataanko sinua (jos sinua ei kiusata, siirry kohtaan 8)

- a) tunneilla
- b) välitunneilla
- c) koulumatkoilla?

7. Jos sinua kiusataan, onko se ilmennyt (rastita yksi tai useampia kohta):

- nimittelynä
- tönimisenä
- lyömisenä
- pilkkaamisena
- uhkailuna jostain ikävästä (esimerkiksi lyömisestä)
- potkimisena
- kiusaavana ilmehtimisenä tai matkimisena
- niin, että toiset eivät ota sinua seuraansa
- tavaroidesi jatkuvana luvatta ottamisena
- muuten (miten) _____

8. Oletko osallistunut kiusaamiseen olemalla mukana porukassa, kannustamassa kiusaajaa tai nauramassa kiusatulle?

- a) olen joskus osallistunut
- b) olen usein osallistunut
- c) en ole ollut mukana

9. Oletko huomannut, että jotakuta koulustasi / luokastasi kiusataan?

- a) olen huomannut
- b) en ole huomannut

10. Ketä tai keitä luokallasi kiusataan? _____
(kirjoita nimi tai nimet)

11. Kuka tai ketkä heitä kiusaavat? _____
(kirjoita nimi tai nimet)

12. Oletko itse kiusannut luokkakaveriasi?

- a) olen usein
- b) olen joskus
- c) en ole kiusannut

13. Miten toimit, jos huomaat, että luokkatoveriasi/koulutoveriasi kiusataan?

LIITE 3.

Puopellon koulun seuraamusjärjestelmä

kohtaaminen – vuorovaikutus – ratkaiseminen

Mikäli koulumme oppilas ei noudata pelisääntöjä ja opettajan huomautus hänen ojentamiseksi ei riitä, toimitaan kaksipuolaisen seuraamusjärjestelmän mukaisesti. Ensimmäisen portaan aikana keskustellaan rikkeestä ongelman osapuolten kesken. Ongelmalle etsitään ratkaisua. Kasvatuskeskustelua nimitämme sovitteluksi. Sillä pyritään

- 1) saamaan oppilas ymmärtämään tekonsa vääräys,
- 2) ohjaamaan oppilasta ottamaan huomioon toiset ihmiset ja ympäristönsä sekä
- 3) ennaltaehkäisemään suurempia ongelmia.

Opettajan harkinnan mukaan rikkeestä ja seuraamuksesta tiedotetaan huoltajaa. Sovittelu voi tapahtua oppilaan koulupäivän aikana tai sen jälkeen. Koulupäivän jälkeen tapahtuva sovittelu rinnastuu jälki-istuntoon, joten asiasta on tiedotettava huoltajalle.

Seuraamusjärjestelmämme toinen porras on rangaistus, joka on yleisenä jälki-istuntopäivänä suoritettava kahden tunnin jälki-istunto. Kahden tunnin jälki-istunto voidaan määrätä oppilaalle, joka on rikkonut toistuvasti koulun pelisääntöjä eli oppilasta on ojennettu samasta aiheesta aiemmin tai oppilas on kieltäytynyt kasvatuskeskustelusta.

Ohjeita opettajalle

1. porras

- Rikkeen toteaja täyttää rikkeestä seuraamustiedotteen, jonka jälkeen hän käsittelee rikkeen tai siirtää käsittelyn sovittelijalle. Pääsääntöisesti rikkeen käsittelee rikkeen havainnut opettaja.
- Ensimmäisen portaan seuraamuksia ovat sovittelu koulupäivän aikana, kotimuistutus ja sovittelu oppilaan koulupäivän päätyttyä. Tavoitteena on, ettei oppilasta tarvitse rankaista kahden tunnin jälki-istunnolla vaan kasvatuskeskusteluja toistamalla saavutetaan haluttu tulos.
- Opettaja kirjaa rikkeen ja seuraamuksen luokkakohtaiseen koontilomakkeeseen. Huom. myös luokasta poistamiset kirjataan koontilomakkeeseen. Oppilaalla tulee olla koontilomakkeeseen merkittyjä seuraamuksia, jotta samasta rikkeestä voidaan määrätä toisen portaan mukainen rangaistus.
- Seuraamustiedotteen Muuta –kohtaan opettaja kirjaa mahdolliset jatkotoimenpiteet.
- Oppilas palauttaa seuraamustiedotteen allekirjoittaneelle opettajalle, joka vie sen luokan lokerikkoon luokanvalvojan tallennettavaksi.
- Jos rikkeen havainnut opettaja on estynyt työstämään ongelmaa, voidaan asia jättää käsiteltäväksi ongelman luonteen mukaan opinto-ohjaajalle, apulaisrehtorille, luokanvalvojalle, erityisopettajalle tai rehtorille. Sovittelussa voidaan käyttää apuna myös sovittelukoulutuksen saanutta oppilasryhmää. Rikkeen havainnut opettaja kirjaa kuitenkin ongelman seuraamustiedote -lomakkeeseen, jonka hän toimittaa jatkokäsittelijälle.

2. porras

- Opettaja voi määrätä oppilaalle, joka on rikkonut toistuvasti perusopetuslain 35 §:ää vastaan tai on kieltäytynyt kasvatuskeskustelusta, kahden tunnin jälki-istunnon (perusopetuslaki 36 §). Oppilas suorittaa sen määrättyinä jälki-istuntopäivinä. Jälki-istuntoa valvoo opettaja.
- Opettaja arvioi ennen rangaistuksen määräämistä, onko 1. portaan mukaisen menettelyn eri vaihtoehdot käytetty. Opettajan on voitava osoittaa rikkeen toistuvuus. Toistuvuus tarkoittaa siis sitä, että oppilasta on ojennettu aiemmin samasta aiheesta (1. porras) ja seuraamukset on kirjattu luokkakohtaiseen koontilomakkeeseen.
- Rangaistus kirjataan rangaistuskirjaan.
- Opettaja lähettää jälki-istuntotiedotteen oppilaan mukana tai tarvittaessa kirjeitse huoltajalle.
- Oppilas palauttaa jälki-istuntotiedotteen jälki-istuntoon. Jälki-istunnon valvoja toimittaa tiedotteen luokanvalvojalle. Jos oppilas ei ole saapunut jälki-istuntoon, valvoja ilmoittaa siitä apulaisrehtorille.

LIITE 4

Puopellon koulu
Opettajat 2629 688

Lukuvuosi 200____ - 200____

Seuraamustiedote huoltajalle

_____ luokan oppilas _____
on toiminut vastoin koulumme pelisääntöjä (koulun opetussuunnitelman runko-osa)

Selvitys rikkeestä (tarkennus kääntöpuolella)

- epäasiallinen oppituntityöskentely
- sovitun tai määrätyn tehtävän laiminlyönti
- epäasiallinen käyttäytyminen
- toistuvat myöhästymiset
- aiheeton oleskelu sisätiloissa välitunnin aikana
- luvaton poistuminen koulualueelta
- koulun omaisuuden tahallinen vahingoittaminen
- vilpillinen menettely
- tupakointi tai nuuskan käyttö
- muu _____

Seuraamus

- sovittelu koulupäivän aikana ____ / ____ 20 ____ kello _____
- kotimuiustus
- sovittelu koulupäivän päätyttyä ____ / ____ 20 ____ kello _____

Muuta: _____

Palautetaan ____ / ____ 200____ allekirjoittaneelle opettajalle

____ / ____ 200____ _____
Opettajan allekirjoitus ja nimen selvennys

Toivomme, että huoltaja keskustelee rikkeestä oppilaan kanssa.

____ / ____ 200____ _____
Huoltajan allekirjoitus

